

The Lord Slynn of Hadley
European Law Foundation

Фонд Європейського права лорда Слинна

Англійська система правосуддя.

Цю збірку документів було підготовлено сером Генрі Бруком (Президентом Фонду Європейського права лорда Слинна) для семінарів, що проводилися для суддів Верховного Суду України 9 та 11 лютого 2011 р. Ці документи висвітлюють цілу низку тем, пов'язаних з різноманітними аспектами діяльності англійської системи правосуддя, що викликали зацікавленість українських суддів та запитання з їхнього боку. Під час семінарів Сер Генрі Брук і Сер Брайян Ніл (Голова правління Фонду) за допомоги пана Стівена Джейкобса (компанія Agencia Consulting Ltd), надали їх учасникам різноманітну інформацію з цих питань.

Наприкінці семінарів судді Верховного Суду України висловили побажання щодо об'єднання всіх цих документів у єдиний з метою його широкого розповсюдження в Україні.

ЗМІСТ

Тема	Номер сторінки
1. Верховенство права та статус судової влади.	3
1.1 Загальний підхід до верховенства права у Великій Британії.	3
1.2 Відносини між виконавчою та судовою владою.	5
1.3 Відносини між законодавчою та судовою владою.	6
1.4 Відносини між судовою владою і засобами масової інформації.	7
1.5 Захист суддів у громадянському суспільстві. Безпека суддів та безпека судової системи в цілому.	8
2. Функції Верховного Суду Великої Британії.	9
2.1 Створення Верховного Суду та його юрисдикція.	9
2.2 Чи має Верховний Суд Великої Британії повноваження вимагати перегляду конкретних справ?	9

2.3 Що відбувається у випадках, коли Верховний Суд розглядає апеляцію?	10
2.4 Роль Верховного Суду Великої Британії у встановленні прецедентного права.	11
2.5 Які дискреційні повноваження мають судді Верховного Суду Великої Британії стосовно внутрішніх питань (наприклад, чи можуть вони вирішувати засідати колегією у складі 1, 3, 5, або 7 і т.д. суддів, або вони ж мають засідати повним складом)?	12
2.6 Програмна заява Верховного Суду Великої Британії та його стратегічні цілі.	13
2.7 Інші особливості нового Верховного суду Великої Британії.	14
3. Управління судовою системою Великої Британії.	16
3.1 Як судді призначаються на адміністративні посади?	16
3.2 Питання судового управління на всіх рівнях – яку роль відіграє Верховний Суд Великої Британії у цій системі?	18
3.3 Розгляд скарг проти суддів.	19
4. Цивільно-процесуальне судочинство.	19
4.1 Реформи цивільно-процесуального судочинства в Англії та Уельсі.	19
4.2 Можливість дізнатися більше про процесуальні правила для справ у англійських судах – з особливою увагою до забезпечення рівності всіх сторін у справі.	24
5. Кримінально-процесуальне судочинство.	27
5.1 Одним з питань є створення і розвиток судового контролю – наприклад, згідно з новими кримінальними процедурами, арешт осіб контролюється судом.	27
5.2 «Суди присяжних – вони обумовлені законом і Конституцією, але ми не маємо досвіду їхнього функціонування, тому ми були б зацікавлені вивчити досвід Великобританії».	28

1. Верховенство права та статус судової влади.

1.1 Загальний підхід до верховенства права у Великій Британії.

В Англії та Уельсі ¹ важливість незалежності судової влади була затверджена законом ще 300 років тому. Пізніше король Чарльз II (1660-1685 рр.) та його брат Джеймс II (1685-1688 рр.) з династії Стюартів намагалися правити без Парламенту і заявляли, що мають право призупиняти дію законів та нехтувати тими законами, з якими вони не погоджуються. Якщо суддя приймав рішення проти них, вони звільняли його та призначали на його посаду особу, якій могли довіряти. В ті часи було лише 12 старших суддів. Чарльз II звільнив 11 суддів за останні 11 років свого правління. Джеймс II звільнив 12 суддів лише за три роки.

В 1688 році члени Парламенту вирішили позбавитися від Джеймса II та запросили Принца Вільгельма Оранського і його дружину Марію посісти престол. Одна з їх вимог передбачала, що монарх, який представляє виконавчу владу, не повинен мати права звільняти суддю. На це мав право лише Парламент і тільки після того, як кожна з його палат прийняла щодо цього спеціальну резолюцію. Цей принцип набув чинності в Законі про престолонаслідування 1701 року та відтворений в сучасному законодавстві.

Сучасне поняття принципу розподілу влади було розроблене філософами Локком, Монтеск'є і Блекстоуном у вісімнадцятому столітті. У кожній державі повинна бути виконавча, законодавча та судова влада; кожна з них повинна поважати сфери, які контролює інша. Статті 1, 2 та 3 Конституції Сполучених Штатів Америки (1787) дуже чітко викладають ці принципи.

15 років тому я описав цю історію у вигляді довгого есе (яке я можу передати для перекладу на українську мову повністю або частково). Есе починається такими словами:

“Сьогодні і Росія, і Польща можуть похвалитися вражаючою кількістю конституційних положень, створених для підтримки незалежності судової влади, але в кожному випадку я стверджував, що самих пунктів у конституції не достатньо. Для справжньої гарантії верховенства права серед населення країни повинно бути поширене розуміння причин того, чому це важливо,

¹ Шотландія та Північна Ірландія мають свої власні незалежні судові системи. Проте їх керівні принципи є однаковими.

щоб судді були справді незалежними від держави. Саме про це говориться в моєму есе.

Хоча ми експортували письмові конституції по всьому світі, в Англії ми не маємо власної конституції. В разі невиконання кодифікованого зведення правил є чотири основні методи підтримки нашої незалежності як суддів. По-перше, ми є незалежними від виконавчої та законодавчої влади, а вони від нас; ми не беремо участі в політичних дебатах. Далі, з урахуванням сучасних правил, що стосуються нашого віку і нашого здоров'я, ми не можемо бути звільненими крім випадку, коли є звернення про це обох палат Парламенту. По-третє, ми практично повністю застраховані від ризику судового переслідування або притягнення до судової відповідальності за наші дії (в якості суддів, які засідають в суді). І нарешті, ми отримуємо достатньо велику зарплатню, що звільняє нас від свого роду фінансових проблем, які в теорії можуть дати поштовх до суддівської корупції”.

Сьогодні ці принципи підкріплює законодавчий акт (Акт про конституційну реформу 2005 року) та міжнародний договір (Європейська конвенція з прав людини). Стаття 6 Конвенції говорить про право кожної людини на "справедливий і публічний розгляд" "незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону". Розділ 3 (1) Акту 2005 року передбачає, що Лорд-канцлер, інші міністри Корони та всі, хто відповідає за справи, пов'язані з судовою владою або ж з відправленням правосуддя, повинні захищати постійну незалежність судової влади. В цьому розділі говориться:

- (4) «Наступні окремі обов'язки покладені з метою підтримки незалежності.
- (5) Лорд-канцлер та інші міністри Корони не повинні намагатися впливати на окремі судові рішення з допомогою будь-якого спеціального доступу до судової влади.
- (6) Лорд-канцлер повинен брати до уваги:
 - (a) потребу захищати незалежність;
 - (b) потребу представників судової влади отримувати підтримку, необхідну для виконання їх функцій;
 - (c) необхідність того, щоб громадський інтерес до питань, пов'язаних з судовою владою або ж з відправленням правосуддя, належним чином відображався у рішеннях, які торкаються цих питань».

Відповідно до розділу 17 Акту існує вимога, щоб новий Лорд-канцлер складав таку присягу: “На посаді Лорда-канцлера Великої Британії я буду дотримуватися верховенства права, захищати незалежність судової влади та виконувати свій обов'язок щодо гарантування забезпечення ресурсів для ефективної та дієвої підтримки судів, за які я несу відповідальність”.

Це важливо, тому що коли цей Акт вступив в силу, Лорд-канцлер більше не повинен був бути суддею та не очолював судову владу. В майбутньому він повинен був бути членом Уряду з

прямим обов'язком, у виконавчій компетенції, дотримуватися верховенства права та захищати незалежність судової влади.

1.2 Відносини між виконавчою та судовою владою.

Судова влада поважає роль виконавчої влади, яка полягає в управлінні країною у відповідності до закону. В свою чергу, виконавча влада поважає роль судової влади в тлумаченні та підтвердженні закону у справах, переданих на розгляд суду. Якщо Уряду не подобається рішення, вона є відкритою для отримання дозволу на подачу апеляції. Якщо їй не подобається рішення апеляційного суду, вона є відкритою для отримання дозволу подачі позову до Верховного Суду. Вона повинна дотримуватися рішень Верховного Суду, навіть якщо вони їй не подобаються. Засобом її правового захисту є, за необхідності, спроба переконати Парламент змінити відповідні пункти закону. Згідно з конвенцією, вона не повинна застосовувати свою владу та вплив для критики окремих судових рішень: засобом її правового захисту є подача апеляції.

Повноваження суду у сфері публічного права здійснюються або через виконання законного права на подачу апеляції, або через право суду на судовий перегляд. В загальному, суд відхилить рішення виконавчої влади лише тоді, якщо мала місце правова помилка. Така помилка може полягати в неправильному тлумаченні закону, в неналежній процедурі прийняття рішення, в невмотивованості рішення або коли при здійсненні дискреційних повноважень спосіб здійснення повноважень був неспівставним з метою, яку хотіли досягнути. Суд повинен пам'ятати, що саме виконавча влада, а не суд, приймає рішення. Він не відхилить рішення лише через те, що не погоджується з ним.

Наскільки невмотивованим або невиправданим повинно бути рішення, щоб в нього втрутився суд? В судовому прецеденті 60 років тому Голова Апеляційного суду зазначив:

“... Особа, уповноважена приймати рішення, повинна належним чином направити себе в законі. Вона повинна звернути свою увагу на питання, які вона зобов'язана розглянути. Вона не повинна розглядати питання, які не стосуються предмету її розгляду. Якщо вона не дотримується цих правил, про неї можна справедливо сказати, як це часто буває, що вона діє “необґрунтовано”. Крім того, ви можете мати щось настільки абсурдне, що жодна розсудлива людина не могла б і мріяти про те, щоб воно належало до повноважень органу влади. [Інший член суду] навів приклад, як рудоволосу вчительку звільняють за те, що її волосся руде. Це є нерозсудливим в одному сенсі. В іншому сенсі беруться до уваги сторонні моменти. Ситуація є настільки нерозсудливою, що її можна назвати недоброчесним вчинком. Фактично, всі ці питання лягають на плечі однієї особи”.

Прийняття “Акту про права людини” 1998 року спричинило нову напругу між виконавчою владою і судами, зокрема, коли суди застосовують ті статті Європейської конвенції з прав людини, які вважаються такими, що надають більше прав особам, які підозрюються в тероризмі, ніж виконавча влада хотіла б їм надати. Проте обов’язком суддів є тлумачення законів, прийнятих Парламентом “без страху або схильності, прихильного ставлення або неприязні”, як говориться у присязі судді.

1.3 Відносини між законодавчою та судовою владою

В своєму есе я писав:

“Від критики Парламенту, пов’язаною з їх повсякденною суддівською діяльністю, суддів до деякої міри захищає норма, яка передбачає, що обвинувачення проти судді можуть бути висунуті лише на підставі матеріально-правового подання, щодо якого повинно бути проведене голосування. Цей принцип був роз’яснений в постанові Спікера Палати громад від грудня 1973 року, в якій говорилося про те, що міркування щодо характеру чи мотивів судді або звинувачення особистого характеру, а також будь-яке припущення, що суддя повинен бути звільненим, можуть бути зроблені лише на підставі такого подання. Проте у липні 1977 року Спікер уточнив, що ця норма є не такою обмежувальною, як це може здаватися багатьом членам Парламенту. Немає необхідності в матеріально-правовому поданні до палати Парламенту, щоб член Парламенту міг стверджувати, що суддя зробив помилку або був неправий, а “підстави для таких тверджень можуть бути наведені в певних межах та за умови коректності висловлювань”. Закон і звичай Парламенту також включає принцип *sub judice* (лат. “такий, що знаходиться на розгляді в суді”), який забороняє парламентський розгляд справ, які знаходяться на розгляді в суді.

В свою чергу, суди не можуть піддавати сумніву те, що відбувається в Парламенті. Стаття 9 “Біллю про права” 1689 року передбачає, що “свобода слова та дебатів або судового розгляду в Парламенті не можуть бути осуджені або оскаржені в будь-якому суді чи місці поза самим Парламентом”. Нещодавно її положення були розтлумачені [старшим суддею] в межах судової спроможності таким чином: “встановлено, що стаття не дозволяє суду розглядати позов проти представника законодавчої влади, метою якого є притягнення його до правової відповідальності відповідно до кримінального або цивільного права за вчинені дії або за слова, сказані ним у Парламенті”.

Один із сучасних коментаторів конституційного права, професор Тюльпен, в цьому контексті писав, що незалежність судової влади тримається на встановленні правових норм, конвенцій, а також на законі і звичаях Парламенту.

З цієї причини я вважаю, що завжди потрібно, щоб громадськість розуміла причини важливості того, що судді повинні бути справді незалежними від виконавчих функцій держави, тому що якщо громадськість не розуміє ці причини, правові норми, конвенції, а також закони і звичай Парламенту, то вони можуть змінитися і нас затягне назад у конституційне трясовиння, від якого ми в Англії врятувалися в 1668 році”.

Зовсім нещодавно Верховний Суд постановив, що кримінальні суди мають повноваження розглядати обвинувачення проти членів Парламенту щодо вчинення ними недобросовісних та шахрайських дій, якщо вони вимагають витратити кошти Парламенту на речі, на які, як їм було відомо, вони не мають права. Такі дії не мають нічого спільного зі “свободою слова та дебатів або судового розгляду в Парламенті”, які повинен був захищати “Більш про права”. Схожі звинувачення тепер розглядаються в судах; якщо ж вони оскаржуються, то їх слухає і суддя, і суд присяжних.

1.4 Відносини між судовою владою і засобами масової інформації.

Сто років тому судді охоче карали газети за неповагу до суду. Керівний принцип визначався в наступному:

“Причина того, чому публікація статей, подібних до тієї, що перед нами, вважається неповагою до суду, полягає в тому, що вони схильні, а деколи і мають за намір позбавити суд повноважень робити те, для чого він, зрештою, існує, а саме: здійснювати правосуддя належно, неупереджено і спираючись лише на факти, які постають перед ними під час судового розгляду”.

Сьогодні англійські судді набагато охочіше визнають право засобів масової інформації на свободу самовираження, що підтримується Статтею 10 Європейської конвенції з прав людини.

Після того, як 30 років тому Страсбурзький суд прийняв рішення проти уряду Великої Британії, коли суди Англії заборонили публікацію повідомлення в газеті “Сандей Таймс” (англ. “Sunday Times”) про судовий процес у справі про транквілізатор “талідомід”, яка все ще перебувала на розгляді суду, Парламент прийняв “Закон про неповагу до суду” 1981 року. Цей Закон дає засобам масової інформації більш чітке роз’яснення щодо того, що можна і чого не можна публікувати, коли справа знаходиться на розгляді в суді.

Перебуваючи в таких обмеженнях, засоби масової інформації тепер набагато охочіше критикують суддів, а деколи і у дуже відвертій формі, а суддям не легко дати їм відсіч. І у Верховному Суді, і у вищих судах (в саме у Високому суді і в Апеляційному суді) тепер є служби по зв’язкам з громадськістю, роботою яких є надавати поради суддям щодо їх зв’язків із засобами масової інформації. Тепер кожне рішення Верховного Суду супроводжується коротким прес-оглядом, а Апеляційний суд деколи наслідує його приклад у відношенні до резонансних справ.

В 2007 році Лорд Філіпс, який був тоді Лордом головним суддею, сказав:

“Ми отримуємо користь від надзвичайно компетентного комунікаційного бюро, яке надає набагато кориснішу інформацію засобам масової інформації і спроможний, навіть деколи заздальгідь, попередити помилкове висвітлення в пресі або пояснити деякі обмеження, накладені на суддів. Серед багатьох інших, найбільш поширеним є хибне уявлення, що судді вільні вирішувати справи або виносити вирок на власний розсуд.

Проте ми ретельно обговорюємо, чи потрібно визначати суддів, які для користі навчання засобів масової інформації можуть надати свою оцінку судової влади, коли таке повідомлення є бажаним”.

Ця ідея наразі впроваджується.

1.5 Захист суддів у громадянському суспільстві. Безпека суддів та безпека судової системи в цілому.

Якщо би хтось спробував дати судді хабара або погрожувати йому (чи його/її сім'ї) у зв'язку зі справою, яка перебуває на розгляді в суді, це було б виявом серйозної неповаги до суду. Порушення загального права для викривлення здійснення правосуддя має місце, якщо особа:

- (a) чинить дії або застосовує лінію поведінки,
- (b) які мають за намір та
- (c) націлені на викривлення
- (d) здійснення правосуддя.

В підручниках з кримінального права наводяться приклади дачі хабара або погроз свідкам або суддям, але немає прикладів спроб дати хабара або погрожувати суддям, тому що в останній час таких справ не було.

На щастя, у Великій Британії немає традиції фізично нападати на суддів. Винятком були лише часи тероризму Ірландської республіканської армії (IRA) в Північній Ірландії. Тоді в Північній Ірландії був підірваний будинок одного з суддів Вищого суду, а суддю Апеляційного суду та його дружину вбили терористи, коли ті поверталися додому з Ірландської Республіки. Тоді судді повинні були обов'язково мати охорону, яка б захищала їх самих та їх сім'ї.

Думаю, за останні 60 років у Англії було вбито лише одного суддю за дії, вчинені ним при виконанні суддівських функцій. В 1981 році після звільнення з-під варти колишній злочинець сховався в гаражі одного з суддів, які його засудили, та наніс йому 12 ударів ножем, коли той зайшов до гаража за машиною, щоб поїхати на роботу. Іноді під час судового процесу щодо терористів або інших небезпечних злочинців судді, який розглядає справу, надається охорона до завершення процесу; коли існує загроза терористичних актів, суддям надають поради щодо заходів особистого захисту (наприклад, подивитися під машину на наявність схованих там бомб, якщо суддя паркує машину на відкритому майданчику), але наразі, здається, не вважають, що потрібно більше інвестувати у захист суддів.

Подібним чином суди зараз менше захищає поліція, ніж у минулому, проте судді можуть завжди попросити допомоги в поліції до завершення розгляду резонансної справи або

коли існує ворожість між різними елементами суспільства, які спостерігають за судовим процесом. Деколи розчаровані обвинувачені особи або учасники судового процесу жбурляють речі в суддів або в суддів-магістратів Королівської лави, але ці речі не є вибухонебезпечними. На вході більшості головних судів встановлено технічно складні засоби забезпечення безпеки.

2. Функції Верховного Суду Великої Британії.

2.1 Створення Верховного Суду та його юрисдикція.

До вересня 2009 року Апеляційний комітет Палати лордів виконував функції Верховного Суду. Його походження бере початок з традиції, за якою незадоволені сторони могли звернутися з петицією до Короля/Королеви, якщо вони програли справу у звичайному суді. До 1876 року члени Палати лордів, які займали високі судові посади, вирішували, чи подавати клопотання на апеляцію, і якщо воно було подано, вони засідали комітетом для винесення рішення по справі. У 1876 році Парламент створив команду найманих судових лордів, які б були членами Палати лордів довічно (приблизно з 1958 року вони мали піти у відставку як судді по досягненні 75-річного віку). Зрештою, було 12 найманих судових лордів, дев'ять з яких були англійцями, двоє були шотландцями, а решта – з Північної Ірландії. Судові лорди заслуховували тільки значні справи, які піднімали правові питання загально-громадської важливості. Суд, рішення якого оскаржувалося, мав право дозволити апеляцію до Палати лордів, але зазвичай саме Палата лордів вирішувала, які справи вона має заслухати. Палата лордів не мала повноважень для розгляду апеляцій у кримінальних справах з Шотландії, але крім цього обмеження вона мала юрисдикцію розглядати апеляції з усіх частин Об'єднаного Королівства.

Коли Парламент ухвалив рішення про створення нового Верховного Суду¹, він передав цьому суду всі повноваження і юрисдикцію, які раніше мав Апеляційний комітет Палати лордів. Він також надав йому повноваження розгляду того, що називають «передачею апеляції», яка виникає, якщо обсяг повноважень, що здійснюється автономними урядами Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії піддається сумніву.

2.2 Чи має Верховний Суд Великої Британії повноваження вимагати перегляду конкретних справ?

Виключно Верховний Суд Великої Британії є вищою апеляційною інстанцією. Він не може розглядати апеляції від кримінальних судів Шотландії, а також він не може переглядати рішення нижчого апеляційного суду, який на своєму рівні відмовив в апеляції без розгляду

¹ За Актом про Конституційну Реформу 2005 року, відповідні положення якого набули чинності у 2009 році, коли з цією метою було відновлено будівництво суду на Площі Парламенту.

самої апеляції. З урахуванням цих обмежень, він має право розглядати апеляції з Апеляційного суду Англії та Уельсу, Внутрішньої Палати Сесійного

Суду Шотландії та Апеляційного суду Північної Ірландії². Однак, обмежено число апеляцій, які він погодиться розглянути щороку, оскільки суддів Верховного Суду лише 12 і тому що вони хочуть мати можливість розглядати апеляції в розумний термін: на даний час запланованим терміном є дев'ять місяців. Суд також призначає досить високий збір, який служить перешкодою деяким позивачам, які так чи інакше хочуть продовжити оскарження, навіть якщо справа того не варта. Правова допомога, яка фінансується державою, може бути доступною для деяких позивачів зі значущими справами, які інакше були б не в змозі дозволити собі судові витрати (або витрати на адвокатів).

Коли суд отримує заяву про дозвіл на апеляцію, його співробітники перевіряють, чи всі документи в порядку, і один з трьох файлів справи, поданих до суду, направляється до одного з восьми судових помічників Суду, які, як правило, є дуже здібними молодими юристами, які призначаються на службу до суду на фіксований десятимісячний термін. Він/вона готує інформаційну записку по цій справі, узагальнюючи факти і рішення суду нижчої інстанції, в якій викладаються підстави для апеляції, звертаючи увагу суддів на будь-які інші питання, які потрібно знати про справу.

Потім документи направляються до колегії з трьох суддів. Вона завжди включатиме щонайменше одного суддю з досвідом роботи у відповідній галузі права. Обидва шотландські судді, ймовірно, розглядають шотландські заяви на дозвіл на подачу апеляції, а суддя з Північної Ірландії розглядатиме справи з цього регіону. Ця колегія, як правило, має два тижні на розгляд документів, а потім вона має зібратися в кімнаті старшого судді і вирішити, які заяви потрібно прийняти, а за якими відмовити. У період з жовтня 2009 року по березень 2010 року було прийнято 44 заяви і відмовлено у 50 заявах. Якщо заява приймається, вона приєднується до апеляцій, для яких дозвіл на звернення вже було надано судом нижчої інстанції, а в графіку суду призначається дата слухання апеляції.

2.3 Що відбувається у випадках, коли Верховний Суд розглядає апеляцію?

Якщо це апеляція з приватного права, Верховний Суд, як правило розглядає саму справу, і він має для цього всі повноваження, якими володіє нижчий апеляційний суд. Якщо помилка(-и) права є такою(-ими), що правосуддя вимагає направити справу для повторного перегляду назад до суду першої інстанції, так і відбувається. У питаннях публічного права, Верховний Суд не узурпує функції установи, яка прийняла рішення. Він виявляє правову(-і) помилку(-и) (включаючи будь-які істотні помилки процедури) та скасовує попереднє рішення (за необхідності), так, щоб нове рішення могло бути прийняте відповідно до того законодавства, що наразі має застосовуватися.

² Також існує можливість "перескочити апеляційний суд першого рівня, якщо цей суд вже прийняв обов'язкові рішення в питаннях права у справі, які може відмінити лише Верховний Суд".

Якщо справа порушує питання права Європейського Союзу, яке не є "ясною нормою"³, Верховний Суд, як апеляційний суд останньої інстанції країни, зобов'язаний передати це питання до Європейського суду, щоб отримати його висновки щодо відповідного правового питання. Він зупиняє апеляцію до отримання висновків Люксембурзького суду, що зазвичай спричиняє два роки затримки. Потім він продовжує розгляд апеляції, схиляючись до рішення цього суду щодо спірного питання.

Якщо суд вирішить, що закон британського Парламенту порушує права позивача відповідно до Європейської конвенції з прав людини, він не скасує дію закону. Замість цього він зробить "заяву про несумісність", яка по суті є повідомленням Парламенту про те, що суд вважає статутний закон таким, що не відповідає вимогам Конвенції. Тоді має місце прискорена парламентська процедура, за якою Парламент може виправити помилку, якщо він захоче це зробити (що він, зазвичай, і робить). Якщо Парламент цього не зробить, Уряд Великої Британії зможе звернутися до Європейського суду в Страсбурзі про те, що він не погоджується з Верховним Судом і тоді суд в Страсбурзі буде вирішувати, чи дійсно мало місце порушення.

2.4 Роль Верховного Суду Великої Британії у встановленні прецедентного права.

В загальному, право в такій країні загального права, як Британія, походить з двох різних джерел: з одного боку це парламентські акти та підзаконні нормативні акти, а з іншого – загальне право, яке розвивають судді кожною окремою справою.

Міжнародні угоди увійшли до права Великої Британії з прийняттям Парламентом таких актів, як "Акт про європейські співтовариства" 1972 року та "Акт про права людини" 1998 року.

Чи судді розвивають загальне право, чи вони інтерпретують статутне право, рішення щодо питань правового принципу, які були прийняті вищим судом, є зобов'язуючими як для нього самого, так і для нижчих судів. Природа зобов'язуючого прецеденту описана таким чином:

"Судовий прецедент – це процес, при якому судді керуються попередньо розглянутими справами, якщо факти або пункт закону є достатньо подібними. Він охоплює такі принципи:

По-перше, принцип "зобов'язуючої сили прецедентів" (лат. "*stare decisis*"), який означає "дотримання вирішеного", коли нижчі суди зобов'язані застосовувати правові принципи, встановлені вищими судами раніше при розгляді справ;

³ "Ясна норма" – це французький юридичний вираз, який означає, що правове питання є ясним і щодо нього не може бути сумнівів.

апеляційні суди повинні керуватися власними попередньо прийнятими рішеннями. Наприклад:

Вищий суд повинен керуватися рішеннями Апеляційного суду, який повинен керуватися рішеннями [Верховного Суду]. Апеляційний суд також повинен керуватися власними попередніми рішеннями.

По-друге, зобов'язуюча частина попереднього рішення є *ratio decidendi* (підставою для рішення); судді повинні керуватися нею при розгляді наступних справ. Все, що було сказане *obiter dicta* (між іншим) у першій справі, є просто переконливим, тому що не цілком стосувалося справи і ним не потрібно керуватися”.

Єдиним винятком є те, що Верховний Суд не має повноважень скасувати одне зі своїх попередніх рішень, хоча це право використовується дуже рідко.

Сьогодні більша частина нашого права походить зі статутних джерел, але Парламент дуже часто надає судам досить широкі дискреційні права розвивати право в межах, накладених на них керівним статутом. З іншого боку, у важливих частинах нашого права, наприклад, в законі про недбалість, загальне право все ще розвивається. Прикладом цього є рішення Палати лордів щодо того, що статутний орган зобов'язаний законом піклуватися про проведення належної діагностики в дитини на наявність в неї хвороби дислексії; відповідно до закону про позовну давність, якщо дитина виросла, вона може подати позов проти статутного органу за завдану ним шкоду, якщо цей орган виявив недбалість в тому, що не поставив діагноз. Зовсім нещодавно особи, які страждають особливою формою раку, пов'язаного з азбестом, отримали право подавати позов проти колишніх роботодавців за їх недбалість, а саме за те, що вони піддавали їх ризику в той момент їх життя, коли було цілком неможливо виявити захворювання на рак, хоча він вже фактично починався.

2.5 Які дискреційні повноваження мають судді Верховного Суду Великої Британії стосовно внутрішніх питань (наприклад, чи можуть вони вирішувати засідати колегією у складі 1, 3, 5, або 7 і т.д. суддів, чи ж повинні засідати повним складом)?

Парламент залишив на розсуд суддів процедурні правила суду, вимагаючи лише, щоб ці правила були простими і вираженими простими словами. Початкові правила були підготовлені після громадського обговорення; також Суд має Групу Користувачів, яка зустрічається два або три рази на рік і розглядає будь-які можливі зміни до Правил.

Один суддя, а також реєстратор суду, має право приймати рішення з процедурних питань в письмовій формі без слухання. Постраждала сторона може потім просити трьох суддів переглянути це рішення.

Колегія з трьох суддів займається заявами про дозвіл на подачу апеляції. Рішення по більшості з цих заяв приймається в письмовій формі без слухання, але колегії мають право

призначити слухання, якщо вони вважають це за доцільне. При наданні дозволу на подачу апеляції колегія вирішує, чи апеляція має заслуховуватися п'ятьма, сімома або дев'ятьма суддями. Суд ніколи не засідає в повному складі з 12 суддів. Будь-яку апеляцію розглядає максимум дев'ять суддів.

У період з 1 жовтня по 21 грудня 2009 року Суд чотири рази засідав у складі семи суддів і три рази – у складі дев'яти суддів. В наступний законний строк (до Великодня 2010 року) суд один раз засідав у складі семи суддів і два рази – у складі дев'яти суддів. Усі інші апеляції розглядалися п'ятьма суддями. Враховуючи рекомендації, надані колегією, яка дала дозвіл на подачу апеляції, Голова суду, радячись із Заступником Голови, остаточно визначає кількість суддів, які розглядатимуть кожну апеляцію. Як

правило, серед них є не менше двох суддів з досвідом роботи у галузі права, яка є предметом апеляції.

У перші шість місяців роботи Верховний Суд розглянув 43 апеляції. Зазвичай апеляції розглядаються протягом дев'яти місяців з моменту надання дозволу на оскарження. По невідкладних справах апеляція є прискореною. В одній з нещодавніх справ, пов'язаних з важливими правовими питаннями, що стосуються прав дитини, які вимагали термінового рішення, апеляція була заслухана протягом двох тижнів з моменту подачі документів до суду. Іноді судді оголошують своє рішення в кінці слухання, а пізніше надають вмотивовані вироки.

Суддя, який підготував керівне судове рішення, оголошує його в першу чергу. Допоміжні рішення (якщо вони є) зазвичай надаються у порядку старшинства, а потім надаються будь-які окремі рішення. Іноді суд дає єдине рішення. Рішення завжди готуються в письмовій формі; незадовго до цього сторонам доступні їх копії ембарго. В кожному конкретному випадку готується прес-огляд; копії ембарго цього прес-огляду надсилаються основним прес-агентствам та ЗМІ напередодні винесення рішення. Судове рішення зачитується на відкритому судовому засіданні. Замість цього судді говорять, що вони вирішили по справі, посилаючись на своє письмове рішення (якщо в них є підготовлене таке рішення).

Верховний Суд Великої Британії підготував власний Посібник з судової етики і власні дисциплінарні процедури, бо це є Суд Великої Британії, і Управління з питань судових скарг Англії та Уельсу (і їх еквівалентів в Шотландії і Північній Ірландії) не має юрисдикції над суддями Верховного Суду.

2.6 Програмна заява Верховного Суду Великої Британії і його стратегічні цілі

Суд підготував і опублікував Програмну заяву:

«щоб гарантувати те, що Голова, Заступник Голови та судді Суду будуть приймати справедливі і ефективні рішення по апеляціях, заслуханих судом, у спосіб, що найкраще сприяє розвитку верховенства права та відправленню правосуддя».

Суд також підготував і опублікував стратегічні цілі своєї адміністрації:

1. Суд створить середовище, яке ефективно підтримуватиме незалежність суддів, в якому вони зможуть виконувати свою роботу під захистом від зовнішнього тиску, і яке дозволить їм розвивати верховенство права.
2. Суд підтримуватиме та підвищуватиме довіру до відправлення правосуддя по всій території Об'єднаного Королівства. Це сприятиме прозорості, доступності і розумінню шляхів, якими правосуддя повинно правильно відправлятися. Це буде тим самим сприяти розумінню важливості верховенства права як гарантії демократичної свободи.
3. Суд буде працювати продуктивно та ефективно, що дозволить забезпечити ефективне здійснення правосуддя, демонструючи найкраще використання ресурсів, якими він забезпечується. Зокрема, він буде працювати з системою управління справами, яка забезпечує належний відчутний моніторинг продуктивності обробки заяв і справ, що дозволить найбільш ефективно допомогти суддям у їх роботі.
4. Суд сприятиме добрим відносинам з усіма окремими юрисдикціями, законодавчими органами та урядами в різних частинах Об'єднаного Королівства.
5. Суд у такий спосіб розвиватиме відповідні відносини із судами в Європі, по всій Британській Співдружності та в інших країнах, особливо в тих, які поділяють спадщину загального права.
6. Суд демонструватиме відповідну корпоративну соціальну відповідальність. Зокрема, він сприятиме різноманітності серед своїх співробітників, гарантуючи, щоб вони були представниками всіх юрисдикцій Об'єднаного Королівства. Він також буде як джерелом постачання, так і споживачем ресурсів, щоб якомога більше сприяти сталому розвитку та збереженню природних ресурсів світу.
7. Суд, як передбачений законом охоронець власних записів, забезпечує якнайкраще середовище для організації, збереження та майбутньої перевірки цих записів.
8. Суд, як тимчасовий власник Мідлсекської Ратуші, сприятиме знанням про цю історичну будівлю та інтересу до неї, про твори мистецтва, що зберігаються в ній, особливо колекцію творів мистецтва графства Мідлсекс, а також в цілому до історії графства Мідлсекс.

2.7 Інші особливості нового Верховного Суду Великої Британії.

Будівля суду відкрита для громадськості в будні дні з 10:00 до 16:30. Брошури, доступні сімома мовами, описують роботу суду та історію будівлі.

За перші шість місяців його існування суд відвідали 20000 чоловік; суд провів екскурсії для майже 100 груп. Приблизно в десять разів більше людей відвідують слухання в залах судових засідань Верховного Суду, ніж коли-небудь в Палаті лордів.

В свою чергу, Суд також є освітньою установою; з цією метою обладнали виставкове приміщення. Понад 100 шкіл або груп школярів відвідали Суд. Верховний Суд організовує екскурсії по будівлі, бесіди із суддями, старшими посадовими особами та помічниками суддів, а також сприяє спостереженню за слуханням справ у Суді.

У спеціально виділеному приміщенні діє виставка, що описує історію створення Суду і посилається на важливі конституційні та політичні події, а також значущі судові рішення.

Інші виставки дозволяють відвідувачам простежити за попередніми резонансними рішеннями. Існує ряд спрощених досліджень справ, в яких з допомогою сенсорного екрану люди будуть ознайомлені зі справами та правом, і їм буде запропоновано сказати, яке рішення вони б самі прийняли.

У своєму першому щорічному звіті Суд заявив:

“Нові приміщення Суду є набагато покращеними на відміну від тих, що були в Палаті лордів для суддів, правників, інших користувачів суду та громадян. В результаті переїзду з Палати лордів, суд найвищої інстанції Великої Британії є більш доступним і прозорим у функціонуванні, ніж це коли-небудь було можливим для Апеляційного комітету Палати. Основні переваги нового приміщення Верховного Суду і Судового Комітету Таємної ради (СКТП) включають в себе:

- додаткову залу засідань для Верховного Суду і СКТП. Найбільша зала дозволяє дев'яти суддям в разі необхідності засідати в одному суді, в той час як розмір приміщення в Палаті лордів не дозволяло цього;
- розширену і “простішу у використанні” Правову бібліотеку для суддів і співробітників Суду;
- вдвічі більші службові приміщення для помічників суддів;
- значне збільшення кількості спеціалізованих залів для зустрічей для адвокатів і сторін у справах;
- зручне адвокатське приміщення з безпроводним доступом до Інтернету (Wi-Fi) для правових груп;
- покращений доступ для громадськості з можливістю прийти до Суду і побачити як здійснюється правосуддя на найвищому рівні. Будівля Верховного Суду була відремонтована і розроблена з урахуванням цього. Суд має зручне розміщення, і

відвідувачі можуть побачити, як він працює без попереднього повідомлення. Тепер доступ також повністю відповідає вимогам Закону “Про дискримінацію інвалідів”.

3. Управління судовою системою Великої Британії

3.1 Як судді призначаються на адміністративні посади?

3 квітня 2006 року незалежна Комісія з судових призначень (КСП) несе відповідальність за рекомендації стосовно призначень та просування по службі кандидатів на посаду судді в судах нижчого рівня. Вживаються спеціальні заходи, в яких відіграє роль і КСП, щодо призначення Голови і Заступника Голови Верховного Суду, а також п'ятьох “Голів відділень”⁴. Існують судді, які відповідають за кожну судову установу будь-якого розміру; їх призначення також входить до компетенції КСП, як і призначення старших окружних суддів-фахівців⁵, які відповідають за управління справами в своїх судових установах. Якщо тільки таке призначення не обмежено за часом, ці судді будуть перебувати на посаді до досягнення пенсійного віку (крім випадків, коли вони виходять на пенсію або просуваються по службі до настання цієї дати).

Коли троє суддів Верховного суду Албанії нещодавно відвідали Лондон, вони зустрілися з баронесою Ушою Прашар, яка нещодавно вийшла на пенсію з посади Першого голови цієї нової Комісії. Вона розповіла їм про те, яким чином 15 членів її незалежної Комісії були призначені, зазначила, що Комісія є повністю незалежною від політики, та розповіла про спосіб, у який вона рекомендує лише одного кандидата на кожну посаду, не залишаючи великих дискреційних повноважень для відмови у прийнятті цієї рекомендації.

Вона пояснила, що Комісія має статутний обов'язок збільшити кількість кандидатів, з яких обираються судді, з метою створення більш різноманітної судової системи. Проте кожен вибір повинен бути зробленим у відповідності до заслуг.

Комісія розробила свої власні критерії відбору суддів, які розміщені на її веб-сайті. Для суддів, які займають управлінські або керівні посади, такі критерії мають особливе значення:

"ЯКОСТІ І ЗДІБНОСТІ – ЛІДЕРСТВО І МЕНЕДЖМЕНТ"

1. Інтелектуальний потенціал:

⁴ Лорд Головний Суддя (Голова Кримінального відділення апеляційного суду – англ. “The Lord Chief Justice”), Начальник судових архівів (Голова цивільного відділення апеляційного суду, “Володар сувоїв”), Голови Королівської Лави та відділення по сімейних справах Високого суду), та Канцлер Високого суду (Голова Канцлерського відділення).

⁵ Канцлерські, комерційні та справи з технологій та будівництва призначаються відповідним старшим окружним суддям, які є фахівцями в цих сферах законодавства. Вони іноді складають об'єднані списки, щоб суддя не залишався без роботи, коли справи у його/її списку вирішуються за домовленістю до початку слухання.

- високий рівень знань в обраній галузі чи професії;
- здатність швидко засвоювати та аналізувати інформацію;
- відповідні знання закону і його основоположних принципів або здатність набувати ці знання у випадку необхідності.

2. Особисті якості:

- цілісність і незалежність розуму;
- здорові судження;
- рішучість;
- об'єктивність;
- здатність та бажання вчитися і розвиватися професійно;
- здатність конструктивно співпрацювати з іншими.

3. Здатність розуміти і приймати справедливі рішення:

- здатність ставитися до всіх з повагою і чуйністю незалежно від їх походження;
- готовність слухати з терпінням і ввічливістю.

4. Авторитет і комунікативні навички:

- здатність чітко і лаконічно пояснювати процедуру і будь-які прийняті рішення всім, хто залучений до справи;
- можливість вселяти повагу і довіру;
- можливість зберігати авторитет, якщо він піддається сумніву.

5. Продуктивність:

- вміння працювати швидко і під тиском;
- вміння ефективно організувати свій час і швидко приймати чіткі та обґрунтовані рішення.

6. Лідерство та управлінські навички:

- здатність формувати стратегічні цілі та забезпечувати управління для їх ефективного здійснення;
- здатність мотивувати, підтримувати і заохочувати професійний розвиток осіб, за яких ви несете відповідальність;
- здатність конструктивно співпрацювати з судовими колегами і адміністрацією, а також ефективно управляти змінами;
- здатність організувати власний час та час інших, а також управляти доступними ресурсами.

Точні якості та здібності для кожної посади публікуються в інформаційному пакеті для кожного конкурсу".

3.2 Питання судового управління на всіх рівнях – яку роль відіграє Верховний Суд Великої Британії у цій системі?

В Об'єднаному Королівстві існує три різні судові системи: судова система Англії та Уельсу (на даний час її очолює Лорд-Головний Суддя), судова система Шотландії (на чолі з Лордом-Головою Сесійного суду) і судова система Північної Ірландії (на чолі з Лордом-Головним Суддею Північної Ірландії).

У квітні 2006 року управління судовою системою було передано від Урядового департаменту на чолі виконавчим міністром (Лордом-Канцлером), який номінально очолював судову систему (хоча він дуже рідко засідав у суді), до судових систем з трьох складових частин Великої Британії. Велика кількість державних службовців була переведена на нові посади в судах; основну відповідальність вони несуть перед суддями, яким вони тепер служать.

Лорд головний суддя Англії та Уельсу є старшим за статусом, ніж Голова Верховного Суду Великої Британії, який не має інших судових обов'язків, крім керування цим судом, який є єдиним судом для всього Об'єднаного Королівства. Наш устрій відрізняється від устрою Сполучених Штатів і Канади, де федеральні судді засідають у федеральних судах в кожному штаті або провінції. Голова Верховного Суду в цих країнах очолює всю судову систему.

В Англії та Уельсі Лорд головний суддя очолює невеликий Виконавчий комітет, до якого входять п'ять голів відділень та старший головуючий суддя. Англія і Уельс розділені на шість районів; двоє суддів Високого суду призначаються головуючими суддями цих районів Лордом Головним Суддею строком на чотири роки, протягом яких вони, як старші судді, відповідають за судове адміністрування в цих районах⁶. Старший головуючий суддя є суддею Апеляційного суду, який діє у якості керівника апарату Лорда Головного Судді з трирічним терміном повноважень. Зараз ці призначення не входять до компетенції КСП. У своїй адміністративній ролі головуючі судді тісно співпрацюють з керівництвом суду, призначеним Судовою Службою Її Величності (ССІВ).

ССІВ тепер є незалежним агентством, має свій власний відокремлений бюджет, який надається йому щорічно Міністерством юстиції, очолюється незалежним Головою; до Служби входить однакова кількість суддів і високопосадовців, які працюють у якості невиконавчих членів її Ради.

3 квітня 2006 року Міністерство юстиції також несе відповідальність за більшість адміністративних трибуналів в Англії та Уельсі; зараз вживають заходів, щоб адміністрування всіх цих трибуналів перейшло під контроль одного об'єднаного агентства. Було прийнято політичне рішення, що Лорд головний суддя також буде очолювати усіх суддів трибуналів; наразі за це відповідає суддя Апеляційного суду, який є Старшим Головою Трибуналів.

Так як судді Верховного Суду Великої Британії не відіграють ніякої ролі в цих механізмах управління, немає необхідності надавати більш докладну інформацію про них в цих інформаційних матеріалах, хоча ми будемо раді надати більш детальну інформацію, якщо буде потрібно, на семінарі (або в інший спосіб).

3.3 Розгляд скарг проти суддів

Скарги щодо роботи суддів в Англії та Уельсі на даний час опрацьовуються новим Бюро судових скарг (БСС).

Голова БСС, пані Шерідан Грінланд, розповіла суддям Верховного Суду Албанії, як Бюро функціонувало з часу його створення у квітні 2006 року. Річний звіт Бюро містить статистичну інформацію щодо кількості отриманих скарг, категорії скарг, а також деталей дисциплінарних заходів, вжитих по відношенню до суддів на різних рівнях системи.

БСС є підзвітним як Лорду Головному Судді, так і Лорду-Канцлеру. На практиці Лорд головний суддя приймає більшість рішень, з якими погоджується Лорд-Канцлер. Її співробітники відкидають багато справ, тому що вони не підпадають під Положення, в основному через те, що вони пов'язані з судовими рішеннями, а не поведінкою суддів. Один зі співробітників Бюро (або незалежний суддя у складних справах) розглядає обставини скарг, які прийняті до розгляду, а тоді на основі їх доповіді рішення приймає Лорд головний суддя і Лорд-канцлер. Якщо суддя просить перегляду, створюється колегія з 4 осіб, двоє з яких є суддями, а двоє – засідателями (які за розкладом обираються з колегії з 20 осіб, які в свою чергу обираються за відкритим конкурсом). Лорд головний суддя і Лорд-канцлер не може призначити більш жорстке покарання, ніж покарання, рекомендоване Колегією з перегляду.

Якщо старший суддя повинен бути звільнений, тоді Лорд-канцлер вносить пропозицію про його звільнення до обох Палат Парламенту. У випадку суддів нижчого рівня Лорд-канцлер особисто звільняє їх. Лорд головний суддя розглядає всі попередження і догани.

Окрім Лорда-канцлера, жоден політик не бере участі в процесі. Існує посада незалежного Омбудсмена з поведінки суддів, який розглядає скарги на помилки, зроблені тим, що було порушено процес по скарзі.

4. Цивільно-процесуальне судочинство.

4.1 Реформи цивільно-процесуального судочинства в Англії та Уельсі.

До квітня 1999 року Високий суд і суди графств Великобританії діяли окремо, маючи два окремі кодекси процесуальних правил для слухання цивільних позовів. Ці домовленості беруть свій початок 1846 року, коли Парламент створив понад 400 судів графств, як «судів для бідняків». Місцеві судді засідали у судах у більшості населених пунктів або поряд з ними по всій Англії та Уельсу. Юрисдикція цих судів обмежувалася досить дрібними грошовими сумами. Високий суд, з іншого боку, був розташований у Лондоні, і його судді

виїздили «в округ» для розгляду цивільних справ, де йшлося про великі суми, у найбільших містах у кожному графстві.

Юрисдикція судів графств постійно збільшувалася, настільки, що після 1991 року більшість цивільних позовів, де йшлося про великі суми, могли бути порушені як у Високому суді, так і у суді графства, залежно від їхньої складності. Також, стало легше передавати справи з Високого суду до суду графства і навпаки. З ростом його спеціалізованих юрисдикцій – особливо з комерційного й адміністративного права – та більшої тривалості та складності як цивільних, так і кримінальних справ судді Високого суду поступово переставали розглядати прості цивільні справи і, зокрема, позови про відшкодування особистої шкоди, які раніше переважали в їхніх списках справ. Ведення і час розгляду судових справ у ті дні залежали від адвокатів сторін. Деякі справи дуже довго не доходили до суду або викреслювалися судом «через відсутність переслідування».

Нижче апеляційного рівня розглядом цивільних позовів займаються три рівні суддів: судді Високого суду, окружні судді та районні судді. У Лондоні Магістри (Masters) Високого суду виконують роль районних суддів. На практиці на сьогоднішній день районні судді (і Магістри) розглядають більшу частину цивільних справ (включаючи справи, де йдеться про дрібні суми), тоді як окружні судді та судді Високого суду займаються більш серйозними цивільними справами, зокрема, змагальними процесами. Усі ці судові справи (нижче рівня Апеляційного суду) розглядає один суддя. Теоретично, справи, у яких йдеться про репутацію чи свободу позивача, можуть розглядатися судом присяжних, але за винятком позовів проти поліції, присяжних сьогодні бачать дуже рідко.

Майже 20 років тому Судова служба створила комп'ютерний центр, до якого спрямовуються всі претензії основних постачальників (таких, як компанії з водопостачання, газопостачання та з постачання електроенергії). Якщо протягом 14 днів після вручення бланку претензії відповідь не надійшла, комп'ютер ініціює заочне рішення, яке потім може бути вручене і, пізніше, виконане судовими приставами без будь-якої участі суддів або співробітників управління судами.

Лорд Вулф, один з найстарших суддів, який пізніше став Лордом-Головним Суддею Англії та Уельсу, був запрошений 1994 року для проведення дворічного огляду наших механізмів цивільного судочинства. Він дійшов висновку, що мета системи цивільного судочинства полягає у заохоченні сторін до врегулювання своїх суперечок якомога скоріше й економніше, і що змагальні процеси повинні відбуватися лише як остання можливість, коли зазнали поразки всі розумні зусилля досягти досудового врегулювання. Він ввів поняття «допозовного протоколу», який вимагає від сторін детально викласти свої позовні вимоги або підстави для заперечення в листах, так щоб вони мали змогу поінформовано оцінити конкретні обставини справи та розмір вимоги, а також суть позиції захисту з метою врегулювання суперечки ще до початку суду. Якщо сторона не дотрималась протоколу, і процес розпочато, суддя може наказати такій стороні сплатити витрати іншої сторони тою мірою, якою вони були понесені зайво. Протоколи були погоджені групами,

що представляють основні сторони у різних областях юридичної практики (наприклад, особиста шкода, медична недбалість і дифамація). Ці групи визначили основні аспекти, які їм необхідно знати при оцінці суті та вартості позову. Коли позовна вимога оформлена і вручена, заявник може приступити до винесення заочного рішення, якщо відповідач протягом 14 днів не вручив своє заперечення (або підтвердження того, що вимогу одержано, у якому зазначається його намір здійснювати захист). Коли стає ясно, що вимога заперечується, повністю або частково, документи подаються до районного судді разом з «анкетами з розслідування», у яких сторони зазначають число свідків, яких вони викличуть, і надають іншу інформацію, що допоможе судді визначити відповідну групу (track), до якої віднести справу, а також графік досудових заходів. Сторони також зазначають, чи вдавалися вони до спроб вирішити суперечку в будь-якій альтернативній формі (зокрема, способом посередництва) і чи бажають вони зараз вирішити суперечку способом посередництва. Потім районний суддя дає відповідні вказівки на основі інформації, наданої йому сторонами або після слухання, яке зазвичай проводиться по телефону.

Наразі цивільні позовні вимоги розглядаються за трьома групами: «група дрібних вимог» для більшості вимог на суму до 5000 фунтів стерлінгів; «група прискороного розгляду» для вимог від 5000 фунтів стерлінгів до 15000 фунтів стерлінгів і «група багатоступеневого розгляду» для вимог, вартість яких перевищує цю суму. Більшість позовних вимог розглядається за групою дрібних вимог. Вони слухаються неформально районним суддею на двогодинному слуханні у його кімнаті, в ідеалі – через 13 тижнів після вручення бланку позовної вимоги. Якщо сторона надає вказівки адвокату, іншій стороні, зазвичай, не буде наказано сплатити будь-які судові витрати, якщо вона програє справу.⁶ Багато таких справ передаються районним суддею судовому посереднику з дрібних вимог, який намагатиметься, приблизно через п'ять тижнів після вручення позовної вимоги, заохотити сторони до врегулювання їхньої суперечки за погодженою сумою. Таке посередництво, як правило, здійснюється по телефону, і приблизно у 70% випадків призводить до врегулювання.

Для вимоги прискороного розгляду суддя встановлює «вікно» на дату суду, який відбудеться приблизно через дев'ять місяців, і дає вказівки стосовно графіку досудових процесуальних заходів. Суд триватиме лише один день. Встановлюються обмеження числа свідків, яких сторона може викликати з метою їхньої особистої присутності. У багатьох справах про дрібні травми оформлюється «спільний медичний звіт», стосовно якого сторони мають можливість поставити письмові запитання експерту у суді. Адвокатські гонорари за суди прискороного розгляду завжди були фіксованими, а наразі робляться зусилля встановити незмінний розмір судових витрат, що підлягають

⁶ Позивач, який виграв справу, може очікувати відшкодування збору за порушення позову, оплати за розслідування (якщо доречно), його/її витрат на подорожування до суду, а також подорожування будь-яких свідків разом з деякими витратами свідків на відвідання суду (на сьогодні ця сума становить до 50 фунтів стерлінгів на день). Якщо позивач програє справу, суд, мабуть, накаже йому/їй сплатити подібні витрати відповідача на подорожування та витрати його свідків.

відшкодуванню, стосовно значно ширшого діапазону досудової роботи юристів у справах прискореного розгляду (які ведуть процес і приймають заяви свідків: вони також можуть виступати у суді, якщо баристера не було проінструковано).

Суд багатоступеневого розгляду проводиться майже так само, як проводилися цивільні суди до реформ цивільного судочинства. Через те, що зараз розклад контролюється суддями, таких довгих затримок, якими характеризувалися старі налаштування, не буде (хоча суди у справах про серйозну особисту шкоду, незалежно від суми вимоги, можуть відкладатися до стабілізації стану позивача, коли можна буде зробити чіткіший прогноз на майбутнє). У справах багатоступеневого розгляду може бути більше досудових спорів, наприклад, стосовно розкриття документів, і більшою мірою може використовуватися процедура спрощеного судочинства, яку може використати позивач або відповідач, звернувшись за рішенням у порядку спрощеного судочинства, якщо він вважає, що його докази показують, що у захисту або вимоги іншої сторони, залежно від випадку, немає перспективи успіху. Сторони також можуть звернутися за винесенням постанови про проміжну судову заборону (замороження позиції до суду) або за будь-якими іншими проміжними наказами, що можуть бути доступними.

До суду сторони обмінюються заявами свідків (включаючи докази своїх свідків-експертів), і районний суддя проводить досудовий огляд, надаючи належні вказівки для суду, коли представлення доказів закінчено. Сторони все частіше намагаються врегулювати суперечку до цієї стадії на спільному засіданні з врегулювання або, рідше, за допомогою посередника, але на досудовому огляді районний суддя або Магістр можуть запропонувати їм прийняти участь у процедурі посередництва, якщо така спроба ще не робилася. У спеціалізованих юрисдикціях (наприклад, Комерційний суд або Суд з технології та будівництва) досудові слухання проводить суддя Високого суду (або старший спеціалізований окружний суддя поза межами Лондона).

Суд відбувається на відкритому засіданні згідно з термінами, що визначаються досудовими вказівками (за винятком будь-яких непередбачуваних подій). Суддя ознайомлюється із заявами свідків, і хоча сторона може бажати поставити деякі додаткові запитання, час судового засідання переважно використовується для усного перехресного допиту свідків та їхнього наступного додаткового допиту стороною, яка їх викликала. У більшості випадків суддя виносить рішення усно, безпосередньо після фінальних аргументів сторін, але суддя завжди може, особливо у складних справах, відкласти винесення рішення суду і винести письмове рішення пізніше. На цивільному процесі суддя одягнений у мантію, але не має перуки. Адвокати одягнені у мантії, баристери (а зараз також і соліситори, якщо побажають) одягають перуку.

Система апеляційного судочинства була реформована десять років тому після дослідження, проведеного групою з семи осіб, яку очолював Сер Джефрі Боумен⁷. Дуже мало справ будь-коли передавалися на другу апеляцію до Палати Лордів (зараз Верховного Суду), але до реформ кожна сторона мала право після суду подати апеляцію проти будь-якого рішення на суму понад 5000 фунтів стерлінгів: для апеляцій стосовно дрібніших сум необхідно було одержати дозвіл Апеляційного суду. Сторона мала право подати апеляцію проти досудової постанови районного судді (або Магістра) та окружного судді (або судді Високого суду). Слухання по апеляції не було простим переглядом рішення нижчого суду: рішення по апеляції ухвалювалося так, ніби справа раніше не розглядалася.

Головна мета реформ полягала у передачі апеляцій вниз до відповідного рівня, обмеженні сторін у більшості справ однією апеляцією, зміні характеру всіх апеляцій так, щоб вони були простим переглядом рішення нижчого суду, і встановленні вимоги, щоб нижчий суд або апеляційний суд давав дозвіл на апеляцію майже в усіх справах до того, як почнеться розгляд у апеляційному суді. Як загальне правило, апеляції на рішення районних суддів розглядає окружний суддя; апеляції на рішення окружних суддів (за винятком судів багатоступеневого розгляду) розглядають судді Високого суду; апеляції на рішення суддів Високого суду або окружних суддів у судах багатоступеневого розгляду розглядаються Апеляційним судом. Друга апеляція дозволяється, лише якщо Апеляційний суд вирішив, що апеляція поставила важливе питання принципу чи практики, або є інша поважна причина для того, щоб провести слухання по другій апеляції. Протягом шести років, що передували реформам, число суддів Апеляційного суду збільшилося з 29 до 36 суддів, тоді як затримки у роботі суду ставали все довшими. Реформи були спрямовані на те, щоб ці судді зосереджувалися за справах, які дійсно вимагали уваги другого за ієрархією суду в країні. За останні 14 років число суддів збільшувалося дуже мало, зазвичай, з певної особливої причини.

Апеляції ґрунтуються як на питаннях права, так і на питаннях факту, але апеляційні судді дуже повільно висловлюватимуть думку стосовно довіри до свідка, яка відрізняється від думки судді першої інстанції. На семінарі ми будемо раді відповісти на запитання щодо принципів, які застосовують апеляційні судді при винесенні рішення по апеляції.

У Апеляційному суді заяви щодо надання дозволу на подання апеляції розглядає один суддя у письмовому вигляді або, якщо заявник звертається за переглядом рішення, одним або, іноді, двома (дуже рідко – трьома) суддями на засіданні суду. Апеляції по суті справи звичайно слухаються трьома суддями (принаймні один з яких має бути спеціалістом у відповідній області права). Апеляційний суд може засідати у складі п'яти суддів, але за останні п'ятдесят років це відбувалося менше п'яти разів.

⁷ Сер Джефрі нещодавно пішов у відставку з посади керівного партнера Price Waterhouse, провідної фірми дипломованих бухгалтерів, і його перегляд стосувався вивчення шляхів перетворення системи апеляційного судочинства на більш ділову та ефективну.

4.2 Можливість дізнатися більше про процесуальні правила для справ у ваших судах – з особливою увагою до забезпечення рівності всіх сторін у справі.

Забезпечення більш широкого доступу до правосуддя є однією з амбіційних цілей реформаторів цивільного судочинства протягом останніх 20 років. При розробці своїх реформ Лорд Вулф досягав цієї мети перетворенням процесуальних правил на простіші та зрозуміліші, а також розширенням можливостей раннього врегулювання суперечок, в ідеалі – до оформлення бланку позовної вимоги, так щоб уникнути витрат сторін на змагальний процес. Однак, перед ним постала проблема, що гонорари адвокатів продовжували зростати, що Уряд відмовився інвестувати у комп'ютеризацію, яка вважалася суттєвою умовою ефективного виконання суддями своїх нових обов'язків з управління справами, і що, крім того, Уряд прагнув скоротити свої видатки на фінансовану державою юридичну допомогу у цивільних позовах. Ще одна проблема полягала у тому, що Казначейство наполягало, щоб цивільне судочинство платило за себе саме⁸ без субсидій з боку Уряду, за винятком знижок або звільнення від сплати зборів для дуже бідних. Він також бажав заборонити використання латинської мови, щоб зробити судовий розгляд зрозумілішим.

Для позовних вимог на суму менше 5000 фунтів стерлінгів реформи були вельми успішними. Позивачу у простій справі досить легко заповнити бланк позовної вимоги: комп'ютерна програма «Грошові вимоги через Інтернет» («Money Claims On-Line» (MCOL)) дозволить йому оформити вимогу (і сплатити судовий збір) з персонального комп'ютера вдома. Йому необхідно лише викласти інформацію у відповідних полях, так ніби він бронює місце у театрі або квиток на поїзд через Інтернет.

Якщо йому вручається бланк позовної вимоги як відповідачу, йому також надсилаються вказівки та інструкції, які простою мовою роз'яснюють, що йому слід зробити, якщо він бажає заперечити позовну вимогу повністю або частково. Якщо для вручення бланку позовної вимоги була використана програма MCOL, він може відповісти, надавши заперечення за позовом через Інтернет.

Коли заперечення за позовом одержується у комп'ютерному центрі, бланк позовної вимоги та заперечення надсилаються до судового центру – зазвичай це буде найближчий суд до місця проживання відповідача – який надсилає відповідачу «Анкету з розслідування», яку слід заповнити, і знов, у випадку простих вимог, допомога юриста буде непотрібною.

Ми вже пояснили, як посередник з простих позовних вимог звертається до сторін, у більшості випадків по телефону, і що у 70% випадків справу буде врегульовано, зазвичай по телефону, без будь-якої необхідності для сторін у справі відвідувати приміщення суду. Дослідження задоволеності клієнтів показали, що 98% тих, хто користувався судовою службою посередництва, оцінили її як «хорошу» або «дуже хорошу», і більшість сказали,

⁸ Включаючи винагороду суддів і витрати на судову кімнату.

що скористуються нею знов, навіть якщо у даному випадку вони не змогли досягти врегулювання.

Якщо врегулювання способом посередництва досягти не вдається, або навіть не робиться така спроба, судовий розгляд вимоги проходить у неформальній обстановці у кімнаті районного судді у суді. На слухання відводиться максимум дві години, і ніхто не одягає будь-який судовий одяг. Хоча участь адвокатів не забороняється, районний суддя проводитиме слухання у формі слідства. Не представлена сторона, що програла, якщо вона не поведилася нерозумно, так що іншій стороні довелося понести зайві витрати, зазвичай не сплачує будь-які витрати, крім судового збору та інших витрат (щодо яких див. примітку 1 вище).

З цих дрібних вимог складається більшість судових справ, у яких висуваються заперечення. Наразі вживаються зусилля для визначення того, що можна зробити для зменшення витрат, пов'язаних з вимогами на більші суми. Наразі всі вимоги від 5000 фунтів стерлінгів і 15000 фунтів стерлінгів, а також вимоги щодо персональної шкоди і спори між власником і орендарем стосовно ремонту орендованого майна на суму від 2000 фунтів стерлінгів до 15000 фунтів стерлінгів розглядаються за групою прискореного розгляду. Уряд планує дослідити додаткові заходи, що можуть бути вжиті задля зменшення витрат на висунення чи заперечення вимог прискореного розгляду.

Кажуть, що у березні 2011 року буде випущений консультативний звіт Уряду стосовно «трансформації цивільного судочинства» з метою представлення Урядового законопроекту на сесії Парламенту 2011 – 2012 року і набрання чинності новим законом, якщо він буде прийнятий, 2014 року. Починають з'являтися обриси ймовірних пропозицій.

Однією з основних тем пропозицій буде заохочення сторін вирішувати їхню суперечку без необхідності судового процесу. Якщо вони не можуть домовитися між собою, значно більше інформації надаватиметься про альтернативні форми врегулювання суперечок, включаючи посередництво. Здійснюватимуться зусилля з перетворення цих форм врегулювання суперечок на більш доступні та більш економні порівняно з тим, якими вони є зараз: досягти цього буде нелегко, особливо враховуючи те, що Уряд навряд чи надаватиме субсидії.

З причини успіху схеми врегулювання дрібних вимог способом посередництва, можливо, розглядатиметься перетворення цієї схеми на обов'язкову (за винятком випадків, коли є дуже чіткі ознаки того, що посередництво має дуже мало шансів на успіх). Сторін можна змусити вдатися до посередництва, але їх неможливо змусити досягти згоди, так що вимоги статті 6 європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод продовжуватимуть виконуватися.

Також здійснюватимуться зусилля для того, щоб зменшити витрати на позови прискореного розгляду, у яких висуваються заперечення, і зробити їх більш передбачуваними. У 2000 році, коли Уряд скасував фінансовану державою юридичну

допомогу у більшості типів цивільних позовів (включаючи позови про особисту шкоду), він запровадив нові нормативні режими по відношенню до «домовленостей щодо умовного гонорару» (CFA) і «страховки після страхового випадку» (ATE insurance). Згідно з першим режимом, інакше відомим як домовленість «немає перемоги, немає гонорару», соліситори, іноді баристери, діють від імені клієнта згідно з домовленістю щодо умовного гонорару, і якщо клієнт перемагає, вони одержують від відповідача домовлений гонорар за успіх справи у розмірі до 100% їхніх витрат⁹. Згідно з другим режимом, якщо виникли підстави для вимоги, сторона може оформити «страховку після страхового випадку» (ATE insurance) для того, щоб захистити себе від сплати витрат іншої сторони, якщо вона програє справу. Якщо вона виграє справу, вона може, у додаток до інших судових витрат, відшкодувати вартість страхового внеску за страховкою після страхового випадку за рахунок сторони, що прогнала справу.

Ці домовленості були дуже непопулярними серед страховиків відповідальності та інших типів відповідачів (включаючи засоби масової інформації), тому що вони сильно підвищували рівень витрат, які їм, швидше за все, доведеться сплатити, якщо їхній захист не матиме успіху. У 2009 році суддя апеляційного суду Сер Руперт Джексон протягом цілого року проводив огляд цих та інших аспектів теперішнього режиму витрат, і Уряд вже проводить консультації з деяких аспектів його пропозицій. Деякі з його пропозицій включали заборону на відшкодування страхових внесків за страховкою після страхового випадку (в обмін на новий режим «одностороннього понесення витрат», згідно з яким позивач, що програв справу, не повинен сплачувати витрати відповідача). Гонорар за успішний результат справи (у межах певних лімітів) сплачується не за рахунок відповідача, але з суми відшкодування збитків, які позивач одержує у результаті позову (що супроводжується загальним 10-відсотковим підвищенням тарифу на збитки).

Нові домовленості щодо «фіксованих витрат» нещодавно були запроваджені по відношенню до всіх судових витрат у позовах про дорожньо-транспортні пригоди на суму менше 10000 фунтів стерлінгів. Швидше за все Уряд бажатиме розширити діапазон цього режиму. Один з його радників, Лорд Янг, нещодавно також рекомендував підвищити верхній ліміт режиму прискореного розгляду до 25000 фунтів стерлінгів.

У той же час Уряд, швидше за все, вживатиме додаткові заходи для заохочення сторін вирішувати свої суперечки на ранній стадії позову (якщо це практично) способом застосування альтернативних форм врегулювання суперечок, зокрема, посередництва. Вірогідно, що це супроводжуватиметься різким підвищенням судових зборів, що стягуються за судовий розгляд (та будь-які наступні апеляції) вимог на більші суми, як додатковий стимул для сторін вирішувати свої розбіжності за угодою, а не за рахунок держави.

⁹ Суд може зменшити гонорар за успішний результат справи, якщо вважатиме, що він представляє собою необґрунтовану попередню оцінку ризиків судового розгляду.

Не варто нагадувати, що різні аспекти цих пропозицій будуть дуже спірними, хоча, швидше за все, Лейбористський уряд намагався б розробити законодавство приблизно за тією ж схемою, якщо б він повернувся до влади. Пропозиції супроводжуватимуться загальним «звільненням» способу, яким законно можуть надаватися юридичні послуги. Іноді це називають «законом Теско», тому що передбачається, що люди, які роблять покупки у супермаркеті, зможуть придбати прості форми юридичних консультацій (наприклад, як скласти заповіт) у той самий час, коли вони закупають продукти на вихідні.

Під час мого останнього візиту до України я відвідав офіс однієї недержавної організації, яка досліджувала можливості розширення використання посередництва як способу врегулювання суперечок, зокрема, у сільській місцевості. Це ще один приклад того, що багато країн зараз шукають нові шляхи відправлення правосуддя в цивільних справах у спосіб, що є простішим і не так дорого коштує.

5. Кримінально-процесуальне судочинство.

5.1 Одним з питань є створення і розвиток судового контролю – наприклад, згідно з новими кримінальними процедурами, арешт осіб контролюється судом.

У Англії та Уельсі поліція залишається головним агентством, яке має повноваження заарештовувати людей за підозрою у скоєнні злочину. Положення статті 5 європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, в основному, повторюють відповідні принципи англійського загального права. Офіцер поліції може заарештувати особу без ордеру, якщо у нього є розумна підозра, що ця особа скоїла злочин, у зв'язку з яким може бути здійснений арешт, за умови, що заарештованій особі пояснено простими словами, чому її заарештовують¹⁰. Закон 1984 року про поліцію та кримінальні докази обумовлює час, протягом якого поліція може тримати підозрювану особу під вартою без висунення обвинувачень проти неї у скоєнні певного злочину.

Взагалі, утримання під вартою більше 24 годин вимагає дозволу старшого офіцера поліції¹¹, а для подальшого утримання під вартою (без обвинувачення) довше 36 годин необхідна санкція суду. Суд може дозволити утримувати підозрювану особу під вартою терміном до чотирьох днів з часу початкового арешту. Суд тепер може дозволити утримувати осіб, підозрюваних у скоєнні терористичних злочинів, терміном до 28 днів¹².

¹⁰ Якщо суд видав ордер на арешт, цей ордер має бути пред'явлений особі, що заарештовується.

¹¹ У ранзі суперінтендента або вище. Це дозволено лише у випадку «серйозних злочинів, у зв'язку з якими може бути здійснений арешт».

¹² Раніше ці повноваження мала виконавча влада, і це був єдиний випадок, коли Об'єднане Королівство здійснило своє право відступати від вимог Європейської конвенції про захист прав

Після висунення обвинувачення проти особи у скоєнні злочину, вона повинна постати перед судом без невинуваченої затримки. Після цього суди нестимуть відповідальність за рішення звільнити затриману особу під заставу в очікуванні суду, або повернути її під варту. Якщо особу повернено під варту, обвинувачений буде поміщений до в'язниці і підпадатиме під відповідальність тюремної влади. Після висунення обвинувачення, ніякі подальші допити обвинуваченого поліцією не дозволяються.

5.2 «Суди присяжних – вони обумовлені законом і Конституцією, але ми не маємо досвіду їхнього функціонування, тому ми були б зацікавлені вивчити досвід Великобританії»

Більшість кримінальних справ у Англії та Уельсі слухаються в порядку прискореного провадження судами магістратів, що складаються з трьох мирових суддів (яким допомагає клерк, що відповідає вимогам, встановленим законодавством), або одного районного судді, що відповідає вимогам, встановленим законодавством (суди магістратів)¹³.

Розгляд справ, де йдеться про серйозні злочини, проводиться за обвинувальним актом у Суді Корони одним суддею перед судом присяжних. За деякими винятками, кожна особа віком від 18 до 70 років може бути викликана, за принципом випадкового вибору, для відправлення функцій присяжного засідателя. Поради на веб-сайті Судової служби її Величності викладають характер зобов'язань, про які йдеться:

«Ви можете бути однією з багатьох осіб, яких вибрали для відправлення функцій присяжного засідателя. Колегія присяжних засідателів складається з 12 представників громадськості, вибраних у випадковому порядку. Присяжні зазвичай розглядають більш серйозні справи, такі як вбивство, з'валтування, напад, пограбування або шахрайство. Ці слухання відбуваються у Суді Корони

Одержання повістки про скликання присяжних означає, що ви за законом зобов'язані з'явитися до суду. Просимо не хвилюватися з цього приводу. Більшість людей долають свою початкову тривогу і вважають роботу присяжного засідателя цікавою і корисною.

Відправлення функцій присяжного засідателя є одним з найважливіших громадянських обов'язків, який будь-кому можуть запропонувати виконувати. Як присяжний засідатель ви можете відіграти життєво важливу роль у системі правосуддя. Вам не потрібне будь-яке знання судової системи. Кожному присяжному засідателю буде запропоновано розглянути представлені докази, а потім вирішити, винен підсудний чи не винен.

людини і основних свобод після рішення Страсбурзького суду на користь протилежної сторони у справі Брogan та інші проти Об'єднаного Королівства (1989) 11 EHRR 117. Тепер повноваження щодо продовження терміну утримання під вартою до 28 днів у цих випадках має суд.

¹³ Їх називали оплачуваними магістратами. У Англії та Уельсі їх налічується приблизно 150. Вони працюють повний робочий день як професійні судді, на відміну від приблизно 30000 мирових суддів, які добровільно засідають у суді половину робочого дня до 26 днів у кожному році. Більшість справ про дрібні дорожньо-транспортні пригоди та дрібні адміністративні порушення розглядаються мировими суддями, які також мають широку юрисдикцію у простих сімейних справах, які стосуються, наприклад, домашнього насильства.

Як присяжному засідателю, вам, як правило, буде запропоновано працювати десять робочих днів, і протягом цього періоду ви можете розглянути більше однієї справи. Якщо суд триватиме довше, передбачається, що присяжні засідателі працюватимуть впродовж усього суду, однак, Вам на самому початку скажуть, скільки триватиме суд. Якщо є будь-які виняткові обставини, що не дозволяють вам працювати у складі присяжних протягом довшого періоду, вам необхідно буде повідомити про це суд до того, як вас буде введено до складу присяжних.»

Присяжним буде виплачено витрати на відрядження, скромні добові та відшкодування фінансових збитків (включаючи втрату заробітку) відповідно до фіксованого тарифу.

Присяжний засідатель з'являється до Суду Корони, потім його включають до групи з 15 осіб, з яких методом жеребкування обирається 12 присяжних засідателів. Більше немає положення, згідно з яким одна з сторін може відвести того чи іншого присяжного засідателя без наведення причин. Причини (щодо яких суддя виносить постанову) повинні бути надані для будь-якого відводу присяжного засідателя, і на практиці тепер трапляється дуже мало відводів. На початку судового процесу, якщо відомо, що він буде довгим, скликається значно більша група передбачуваних присяжних засідателів, до яких звертається суддя, який звільнить присяжного засідателя від роботи на цьому процесі, якщо є поважна причина, у зв'язку з важкістю, чому буде нерозумним для цього присяжного засідателя працювати протягом такого довгого часу. У таких справах, які можуть привернути увагу преси до початку суду, присяжним засідателям можуть ставитися запитання стосовно їхнього ставлення до відповідних особливостей справи, але загалом суди Великобританії не застосовують такий довгий процес відбору присяжних засідателів, як суди Сполучених Штатів.

Після того, як 12 присяжних засідателів були обрані і приведені до присяги, вони заслухають докази, промови адвокатів і підведення підсумків суддею. У ході процесу вони можуть представити письмові запитання через суддю. У кінці процесу суддя підводить підсумок доказів, які вони вислухали, і дає їм вказівки щодо відповідних принципів права, які вони повинні застосувати. Потім вони проводять нараду і вирішують, чи вважають вони обвинуваченого (обвинувачених) винними або не винними у скоєнні злочину (злочинів), у яких вони обвинувачуються. Спочатку їм скажуть, що вони повинні винести одностайний вердикт. У відповідний час після того, як пройде дві години, залежно від тривалості та складності судового процесу, суддя може сказати їм, що зараз він/ вона бажає одержати вердикт більшості, з яким погоджуються принаймні десятеро з них. Якщо присяжні вирішать, що обвинувачений винен, суддя першої інстанції зобов'язаний винести вирок.

Присяжні засідателі не наводять причин свого вердикту. Обвинувачений, який бажає подати апеляцію, оскаржує підведення підсумку суддею (зокрема, його настанови з питань права) або будь-які постанови з процесуальних питань, які суддя міг винести у ході процесу не на користь обвинуваченого. Обвинувачення не може оскаржити виправдувальний вирок присяжних. Однак, обвинувачення може звернутися до

Генерального атторнея з проханням розглянути можливість подання апеляції до Апеляційного суду, якщо воно не задоволене постановою судді з важливого питання права. Після цього Суд слухає апеляцію та виносить постанову, яка не впливає на виправдувальний вирок присяжних. Згідно з нещодавніми реформами, обвинувачення тепер може подавати апеляцію на інші постанови судді – наприклад, якщо він/ вона зупиняє справу через те, що докази обвинувачення не демонструють склад злочину, на підставі якого будь-яка розумна колегія присяжних засідателів може винести обвинувальний вирок.

У інших країнах звичайного права також є колегії, що складаються з 12 присяжних засідателів. У Шотландії колегія присяжних засідателів скликається у складі 15 осіб. На виїзних сесіях суду у Франції у справах, де вирок за злочин може перевищувати 10 років, суддя проводить нараду разом з присяжними (колегія складається з 9 або 12 непрофесіоналів) і має такий самий голос, як і присяжні, при вирішенні питання винності та винесенні вироку. На Нормандських островах (наприклад, Джерсі та Гернсі) суддя проводить нараду з двома присяжними засідателями (які є подібними до мирових суддів). У інших країнах з суддею засідають один або більше народних засідателів. Японія нещодавно запровадила порядок, згідно з яким шість непрофесіоналів засідають разом з трьома професіональними суддями; в якості судді на кримінальному процесі має бути один з професійних суддів, щоб обвинувальний вирок був дійсним.

У статті в журналі «Економіст» (англ. The Economist) за лютий 2009 року автор писав:

Пропозиція Росії покінчити з більшістю процесів за участю присяжних засідателів має мало спільного з ефективністю. Росія повторно запровадила суди за участю присяжних 1993 року по кількох обвинуваченнях, включаючи тероризм, захоплення заручників і збройне повстання, щоб показати свою відданість верховенству права. Ця відданість не проіснувала довго. Дослідження, які показали у дев'ять разів більшу вірогідність того, що російські присяжні засідателі виправдають обвинувачених, ніж судді які вирішують справу одноосібно, призвели до рішення повернутися до судів без участі присяжних в усіх справах, окрім вбивства.

Тим часом, три країни Азії рухаються в іншому напрямку. Відповідно до закону, який набрав чинності 2005 року, у Китаї було призначено приблизно 50000 «народних засідателів» для служби у судах для розгляду всіх справ, за винятком найдрібніших кримінальних злочинів. Китайські народні засідателі відбираються, виходячи з їхніх достоїнств, і призначаються терміном на п'ять років подібно до англійських мирових суддів, які також призначаються на кілька років, на відміну від присяжних засідателів у звичайному праві, які, як правило, відбираються на випадковій основі і відправляють функції присяжного засідателя лише на одному суді. Незважаючи на це, подібно до присяжних засідателів у країнах звичайного права, народні засідателі, що засідають разом із суддями, повинні приймати рішення з питань права і факту, а іноді також допомагати виносити вирок.

У Японії суди присяжних колись існували теоретично, але мало застосовувалися на практиці. Однак, з травня місяця шість присяжних-непрофесіоналів, відібраних навмання з числа виборців, будуть засідати разом з трьома суддями на змагальних процесах, де можливий смертний вирок або довічне ув'язнення.

Південна Корея діяла обережніше. У спробі модернізувати непрозору судову систему вона 2008 року запровадила суди присяжних, які розглядали лише найсерйозніші злочини. На даний момент вони виконують дорадчу функцію. Відповідно до конституції всі обвинувачені мають постати перед суддею, тому надання присяжним засідателям повноважень щодо ухвалення рішення вимагатиме внесення змін до конституції. Як і в інших країнах, результатом цієї системи стало більше число виправдувальних вироків. Вона повинна бути переглянута Верховним судом 2012 року.»

Досвід Англії показує, що система присяжних зробила величезний внесок у зміцнення думки людей про справедливість судів. Обвинуваченого судять його/ її співгромадяни, а не професійний суддя, і присяжні можуть бачити зусилля англійських суддів і юристів, покликаних забезпечити для обвинуваченого справедливий суд. Великий англійський суддя, Лорд Девлін, сказав ¹⁴:

«Понад сім з восьми століть, протягом яких судді звичайного права відправляли правосуддя у цій країні, суд присяжних забезпечував, щоб англійці мали те правосуддя, яке їм подобається, а не правосуддя, яке не думку уряду або юристів або будь-яких експертів добре для них.

Друга і, безумовно, набагато важливіша мета судів присяжних полягає у тому, що вони дають захист від законів, які звичайна людина може вважати суворими і деспотичними.»

¹⁴ Суд присяжних, Сер Патрік Девлін (1956), стор. 159-160.